

Barlog Károly

**„MI SZÉP, MI GYÖNYÖRŰ
EZ EGÉSZ REGÉNYES VIDÉK!”**

Kovács Emőke: A régi idők Balatonja. Egy különös táj különös története.

Széphalom Könyvműhely, Budapest, 2013

Némileg talán eretnekségnek hangzik, mégis kijelentem, hiszen jó, ha a recenzióíró nyílt lapokkal játszik: néhány évvel ezelőttig folyópárti voltam. Úgy gondoltam, ha víz, akkor Tisza vagy Duna – gondosan ügyeltem arra, hogy olyan vizek mentén rendezkedjem be, amelyek mozgásban vannak, valahonnét tartanak valahová. Aztán egyszer csak itt találtam magam, a Balaton déli partján, pár kilométerre *Isten boldogságtól elejtett könnycseppjétől*, Balatonendrédén, és megkötözte szívem a Nagy Víz – mondhatni, tengerre találtam a *tengertelenségemben*¹. Kovács Emőke cikkei, tanulmányai pedig abban voltak/vannak segítségemre, hogy megismerjem ezt az egzotikus, méltán figyelemre méltó világot.

Éppen ezért nagy érdeklődéssel vártam a szerző legfrissebb, 2013-ban megjelent könyvét is, *A régi idők Balatonját*, mely nemcsak azért fontos, mert továbbviszi a Balaton múltjáról és jelenéről szóló diskurzust, hanem azért is, mert egyszerismind esztétikai élményt nyújt olvasójának. Célja ez ennek a könyvnek: mint ahogy az a bevezetőből kiderül, majd később tapasztalhatjuk is, egyszerre szólítja meg a szakavatott olvasót és azokat, akiket elsősorban a Balaton szeretete vezérel abban, hogy kézbe vegyék a Magyar Tengernek eme hasznos kalauzát.

A kötetet a szerző két nagyobb fejezetre tagolta: az első, terjedelmesebb fejezet egy tudományos igényű megírt szöveg (tanulmány), ellátva megannyi lábjegyzettel, a forrásmunkákra való hivatkozásokkal. A szerző a könyv elején megjegyzi, hogy ez a tudományos munka első kötete, *A 19. századi Balaton világának*² kiegészítése és újraértelmezése. E fejezet a Balaton múltjába nyújt rész-

1 Ártatlan irodalmi áthallás.

2 Kovács Emőke: *A 19. századi Balaton világa*. Széphalom Könyvműhely, Bp., 2007

letes betekintést. Rendkívül megkapó volt számomra ennek a történeti munkának az irodalomra való – hogy így mondjam –

érzékenysége. Persze, tudjuk azt, hogy az irodalom a történeti vizsgálódások során rendkívül hasznos lehet, mégis itt egy „új” irodalmi (tér)kép rajzolódhat ki az irodalmárok számára is – egy olyan irodalom képe, melyet a tó, mint kanonizáló erő szervez egybe. Olyan nevekkkel, olyan alkotásokkal találkozhatunk ezekben a gondosan megírt lábjegyzetekben, akik már kezdenek kikopni a(z irodalmi) köztudatból, vagy talán már teljesen eltűntek onnan. Csak néhányat említenék meg ezek közül: Fejér Antal, Pálóczi Horváth Ádám, Dukai Takách Judit, Vachott Sándor, Garay János, Bártfai Szabó László, Mailáth János.

Egy nemzetnek is fokmérője lehet az, hogy milyen erős, színvonalas irodalmat képes létrehozni, ugyanígy egy tó fontosságáról, kulturális, társadalmi, gazdasági etc. szerepéről is sokat elárul az, hogy milyen mértékben szolgál a szépirodalom anyagául. És akárhogy is, a Balaton irodalma, „művészeti lecsapódása” rendkívül szerzteágazó, gazdag. Bár minőség tekintetében tapasztalhatók különbségek, de ennyit ez a téma igazán megenged magának. Sőt! Az irodalomtörténet-írás is megengedhetne magának egy alapos vizsgálódást e téren – nyilvánvalóan nem szenvedne hiányt „izgalmakban”.

Természetesen nemcsak irodalmi vizsgálódásai miatt fontos ez a tanulmány. (Nálam ez inkább csak feltételes reflex, hogy mindenben az irodalmat veszem észre elsőként.) Azok számára is komoly információs tárház, akiket elsősorban a balatoni hajózás története, a déli vasútvonal kiépülése vagy a balatoni fürdő kultúra érdekel – s ha már *kultúráknál* tartunk, hevenyészett felsorolásunkban a borkultúrának is kínálkozik némi hely.

Kovács könyve számomra egy kicsit *értelmező szótári* szereppel is bír, mert hatására sokban változott bennem az a Balaton-kép, amit idekerülésemkor kialakítottam, és ittlétem folyamán folyton alakítottam magamban. Nemrég – és e könyv hatására – jöttem rá például arra, hogy az a hajó, amellyel négy éve átkeltem Balatonfüredre, a Helka, tavaly ünnepelte a százhuszonharmadik születésnapját. A Kisfaludy gőzös történetét bemutató alfejezetben citált részletek továbbá bizonyosságul szolgálnak arra, hogy legnagyobb tavunkat, a Balatont tengernek nevezni nem fellengzősség, hanem objektív eseményekkel alátámasztható tény. Figyeljék csak meg az *Életképek* 1847-dik évi 8./8. számában olvasható részletet: „... este felé vihar támadt, a Balaton haragos habokat vert, s egy-két gyöngye idegzetű hölgy a tengeri betegség előjeleit érzé...” (64.) Ahol tengeribetegség van, ott bizony lennie kell tengernek is – tehetnénk hozzá viccesen.

S talán ami szintén megkapó lehet az olvasó számára, az a téli Balaton világot bemutató fejezet. Persze a tengerek, így a Pannon Tenger is, elsősorban mindig a nyár színeit, ízeit, hangulatát, a szikrázó napsütés játékát a fodrozó vízen, esetleg egy nyamvadt tejfölös lángosért való, órákig tartó sorban állás emlékéit idézheti fel bennünk, de az igazi rajongók számára érdekes lehet ez a holtában is szép táj. (S itt engedelmükkel pofátlanul szúrom be a poézistól erősen átítatott, szubjektív recenzióírói véleményt, hogy én magam is épp az őszeit és téli csöndjeit szeretem leginkább ennek a különös tájnak.) Nem csoda tehát, hogy ismert, nagy íróink közül Jókai Mór prózájában, Csokonai Vitéz Mihály lírájában is jelen van mindez.

Kovács Emőke könyvét olvasva már az első bekezdésekből kitűnik, hogy a történetészt a Balaton nemcsak úgy érdekli mint vizsgálódásainak tárgya – ennél sokkal fontosabb számára. Egyáltalán nem hanyagolható el a „Kisfaludy Sándortól édesen megénekelte kies vidékhez” való érzelmi viszonyulása, a tó csodálata és szeretete. Ez a bensőséges viszony – számomra – már önmagában is hitelessé teszi ezt a munkát.

3 Kovács Emőke: *Eötvös Károly balatoni utazása*. Tempevölgy (2008) 116-117. p., valamint Kovács Emőke: *Pannon filmek a Pannon Tengerről*. Tempevölgy (2010) 86-89. p.

A kötet második nagy fejezete, mely a *Baltoni mozaikok* címet viseli, két nagyobb lélegzetű esszét – melyekről érdemes megemlítenünk, hogy először a *Tempevölgyben láttak napvilágot*³ –, továbbá újságcikkeket tartalmaz, amelyek a Magyar Hírlap hasábjain jelentek meg az elmúlt három esztendőben. Természetesen érezhetőek bizonyos átfedések a fentiekben tárgyalt történeti munkáival, ám ezeknek a szövegeknek fontos tulajdonsága, hogy erőteljesebben fogalmazódik meg bennük a jelennek szóló üzenet, egyszersmind a jövőre irányuló meglátások, gondolatok.

A *Baltoni mozaikok* tulajdonképpen nem más, mint a sikertörténetek tárháza. E fejezetben olvashatunk a keszthelyi születésű Simon Böskéről, aki - miután az 1920-as évek derekán elnyerte a Keszthelyi Korzó Szépe, a Balaton Tündére, majd pedig a Miss Magyarország címet - 1929-ben első helyen végzett a párizsi Miss Európa versenyen; Belházy Bimbiről, az első nőről, aki átúszta a Balatont; és Bódi Mária Magdolnáról, aki világi apostoli küldetést vállalva segített a rászorulókon, s végül igazi szentként halt vértanúhalált a második világháború „alkonyán” - megmentve ezzel nőtársait a Vörös Hadsereg katonáitól. Mindhármuk sorsa megérdemelne egy novellát, ugyanígy a *Pannon tengeri mítoszok* című cikkben foglaltak is szolgálhatnának az irodalom nyersanyagául.

Kvázi-Endrédiéként különös élvezettel olvastam a *Magyar sikertörténet* című publicisztikát, amely egyrészt bemutatja a balatonendrédi Kájel Csipkeház megalapításának és közel száz éves működésének történetét, másrészt hangsúlyozza a hagyományápolás fontosságát, bemutatva egy közösséget, az endrédieket, akik ma, a szénmonoxid-köpenyű huszonegyedik században is őrzik a tradíciót.

Kovács Emőke könyve, *A régi idők Balatonja* rendkívül izgalmas olvasmány, amely a komolyabb érdeklődők számára gazdag bibliográfiájával együtt jó kiindulási pont a vizsgálódásokhoz. Emellett egy rendkívül igényesen megszerkesztett és elkészített, kiváló illusztrációs anyaggal ellátott kiadvány, melyet öröm kézbe venni és birtokolni.